

כל נדרי: לקחת את גורלנו בידינו

ישנם מצבים בהם אנשים אינם יכולים לקבל החלטות רציונאליות ומטילים גורל, בכך הם נותנים לאלוקים לקבל את ההחלטה עבורם. ביום כיפור אנו מבקשים להתברך מאלוקים בבריאות ובפרנסה שהם אינם באמת נתונים לשליטנו. ומה אלוקים מציע לדיל המשותף?

החלום המתוק

כל פעם לפני שיש הגרלה חשובה של לוטו עם סכום גדול של מיליוני דולרים, באים אלי אנשים ואומרים לי: כבוד הרב, תתפלל שאזכה בלוטו ואני מבטיח שאתרום חלק מהזכייה לבית הכנסת. ואני משיב להם: אם מדובר בעסק שאתה עושה ^[?] בוודאי אתפלל שתצליח, כי אני לא מתעסק בביזנס.

אבל אם מדובר בלוטו, למה לי להתפלל שאתה תזכה ותתרום חלק מהסכום לבית הכנסת. מוטב שאני עצמי ארכוש כרטיס ואתפלל שאני אזכה בגורל^[?]

מהי האטרקציה שיש בהגרלת לוטו? מדוע אנשים רצים לרכוש כרטיס למרות שהם יודעים שהסיכויים שלהם להגריל הם אפסיים. מישהו פעם הגדיר זאת כך: אדם עומד על האמפייר סטייט בילדינג וזורק מטבע לתוך חבית שעומדת על הרצפה. הסיכוי שהמטבע תיפול לתוך החבית גדול יותר מהסיכוי להגריל בלוטו, כשעשרות מיליוני כרטיסים נמכרים. ובכל זאת לקראת כל הגרלה אנשים רוכשים כרטיסי לוטו בהמוניהם.

ישנו ההסבר הפשוט, שאנשים נהנים מהרגע של המחשבה מה יקרה כאשר הוא יזכה בלוטו, מה הוא יעשה עם הכסף והיכן ישקיע אותו, ויתירה מזו, כיצד הוא יבזבז את הכסף. אותן דקות ספורות של החלום והפנטזיה שווים את הדולר שהוא בזבז על הכרטיס, ולכן אנשים רוכשים כרטיס לוטו. אבל כנראה שיש פה משהו עמוק יותר.

מה לכיפור וגורל?

בשם של החג ☞ יום כיפור ☞ כלולה התיבה "פור", שבפרסית עתיקה משמעותה של המילה היא גורל, וזה הפך גם למטבע-לשון בלשון הקודש, כפי שכתוב במגילת אסתר "הפיל פור הוא הגורל".

הפעם היחידה בשנה שיש מצוה לערוך גורל הוא ביום כיפור. בזמן שבית המקדש היה קיים הייתה מצוה לקחת שני שעירים, אחד היו מקריבים בבית המקדש ביום הכיפורים, ואת השני היו שולחים לעזאזל כדי לכפר על עוונותיהם של בני". כיצד היו מחליטים איזה שער יקריבו בבית המקדש ואיזה שער ישלח למדבר? היו עורכים גורל. הכהן הגדול היה מכניס ידו אל הקלפי ומוציא שני פתקים, על האחד היה כתוב "להשם", ועל השני היה מופיע הכיתוב "לעזאזל", והפתק שהוציא ביד ימין הניח על השער שעמד בצד ימין ומה שהוציא בידו השמאלית הניח על השער שבצד שמאל, וכך היו קובעים את גורלם של השעירים.

לכאורה הדבר אינו מובן. מה זה משנה איזה שער יוקרב בבית המקדש לה' ואיזה ישלח לעזאזל, ולשם מה היה צורך בגורל? מדוע שהכהן הגדול לא יחליט בעצמו כראות עיניו?

אנו מוצאים קשר נוסף בין יום כיפור לבין הגורל. מחר בערב בתפלת מנחה נקרא בהפטרה את הסיפור של יונה הנביא שהתבקש על-ידי ה' ללכת לנינווה, עיר של גויים, ולומר להם את דבר ה'. אולם יונה לא רצה לעשות כן, ולכן הוא ירד לנמל יפו, שכר אוניה וביקש לעזוב את הארץ. ואז התחילה סערה גדולה בים, והנביא מספר לנו "ויאמרו איש אל רעהו לכו ונפילה גורלות ונדעה בשל מי הרעה הזאת? ויפילו גורלות ויפול הגורל על יונה". את המשך הסיפור תקראו מחר בהפטרה ☞ אבל ענייננו עתה הוא בעובדה ששוב אנו רואים שיום הכיפורים קשור עם גורלות. מדוע דווקא יום כיפור הוא היום היחידי בשנה שיש מצוה שקשורה עם גורל?

גם בספורט יש את הענין של הגורל, לפני שמתחילים את המשחק, קובעים איזו קבוצה תקבל ראשונה את הכדור על פי הגרלה, והקבוצה הזאת

מחליטה מי יהיה זה שיתחיל את המשחק, ובסופר בול אנשים גם עורכים התערבות מי יזכה בגורל ומי יהיה הראשון שיפתח את המשחק.

כשעם ישראל נכנס לארצו והיו צריכים לחלק את הארץ, יהושע ואלעזר הכהן שאלו באורים ותומים והם היו מכריזים ששבט פלוני מקבל תחום פלוני, אבל זה לא היה מספיק. לאחר מכן גם ערכו גורל והתברר שבגורל יצא אותו הדבר כפי שנקבע קודם בנבואה. רואים כאן דבר מעניין, שאע"פ שעמדו שם שני נביאים [?] יהושע ואלעזר הכהן גדול [?] והם שאלו באורים ותומים, בכל זאת זה לא הספיק לעם ישראל והם רצו שדווקא הגורל יקבע להם (ראה שיחת ש"פ תצוה תשמ"ה).

סימן משמיים

רואים במוחש בטבע בני אדם שכשעושים גורל, אף אחד לא כועס על התוצאות והן מקובלות על כולם, משום שהכול יודעים שבגורל אין התערבות של יד אדם אלא הכול בא מאת ה'. כל אחד מרגיש שכעושים גורל הוא נוגע במשהו שהוא למעלה מטעם ודעת, ולכן הוא מבטל דעתו בפני הגורל.

ומובא בתשובות הגאונים: "אין הגורל אלא מפי שמים, והעובר על הגורל כעובר על עשרת הדברות". מדוע מדמים את הגורל לעשרת הדברות? כשם שעשרת הדברות באו ישירות מהקב"ה, כך גם הגורל בא משמיים. זהו הכוח שאנו נותנים לגורל ולתוצאותיו.

לכן יש מנהג של יהודים שכעולה ספק בנושא כלשהו ולא יודעים מה לעשות, כאשר לאדם יש הצעה להיכנס כשותף בעסק כלשהו או לקנות עסק חדש, מחד העסק קורץ ונראה מבטיח ואפשר לעשות הרבה כסף, ומאידך יש הרבה סיכונים ואנשים מייעצים לו לכאן ולכאן והוא לגמרי מבולבל ולא יודע כיצד לכלכל את צעדיו ולא מצליח להירדם בלילות, או אדם שרוצה לקנות בית, ויש כאלה שמייעצים לו בפה מלא לרכוש אותו ואחרים, לעומת זאת, צועקים עליו שאסור לו להשקיע בבית הזה, והוא מוצא את עצמו נקרע בין הדעות.

במקרה כזה יהודים נוהגים לפתוח חומש ומסתכלים בפסוק הראשון שמופיע בדף הראשון שנפתח ומנסים למצוא תשובה לספק שלהם, ולפי זה הם מחליטים כיצד לנהוג. למעשה הם מפקידים בעצם את ההחלטה ביד ה' והם נותנים לו את השליטה בעניין. "ומפרשים שכיון שנפתח הספר בפסוק פלוני הרי זה סימן מן השמים שרצונו של הקב"ה שיעשו באופן כך" (שיחת ש"פ במדבר תשמ"ט).

הדיל השנתי

וזה בעצם ענינו של יום הכיפורים. מה אנחנו עושים פה היום בבית הכנסת? מי שסבור שהוא שולט במצב והכל תלוי רק בו, והוא יודע כמה כסף הוא יעשה השנה והכל תלוי בעבודתו ובמחשבותיו? אין לו מה לחפש בבית הכנסת ביום כיפור? או במידה ואדם חושב שמצב בריאותו במשך השנה הבאה תלוי רק בו, אם הוא יעשה התעמלות מספיק ויאכל את הדברים הנכונים? הוא יהיה בריא, ואם לא? אז מצב בריאותו יידרדר, אין לו סיבה לבוא לביהכ"נ ביום כיפור?

כל מי שנמצא פה יודע שהן אמת נכון הדבר שיש לעשות את ההשתדלות הראויה וכל התלוי בנו כדי להצליח בעסק וכדי לשמור על הבריאות, אבל בסוף היום? הכל תלוי בקב"ה. אתה יכול לעשות הרבה, אבל התוצאות בסופו של דבר תלויות בה'. ביום כיפור אנו מצהירים שהשליטה על חיינו נתונה בידיו של הקב"ה.

אבל זו אינה דרך חד-צדדית, אלא דו-סטרי. כמו בחיי נישואים, כאשר אדם מתחתן הוא מוותר על השליטה בחלק מחייו ומעביר אותה לבן הזוג השני, והיא מחליטה עבורו בדברים שהוא תלוי בהם, וגם היא מוותרת על חלק מהחיים שלה והוא מחליט גם לגביה כאשר להחלטות הללו יש להן השפעה על החיים המשותפים שלהם, כך גם ביום הכיפורים, יהודי מגיע לבית הכנסת ואומר לבורא עולם, אני מכיר בעובדה שאתה הוא השולט ואתה תחליט כמה כסף אני יעשה בשנה הקרובה, ואתה יודע מה יהיה מצב בריאותי. אבל, כמו בחיי נישואים, זה לא חד צדדי, גם הקב"ה נותן

לך שליטה בדברים מסוימים; הבחירה בין טוב לרע, כמה טוב תעשה השנה וכמה מצוות תעשה ☐ אלו דברים שתלויים רק בך, הקב"ה כביכול אינו שולט בזה, כאן יש לך בחירה חופשית ושליטה מלאה. רק אתה תחליט איזו מצוה תעשה, כמה צדקה תיתן השנה, כמה פעמים תבוא לבית הכנסת, כאן הקב"ה לא יכריח אותך ☐ "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים".

המחשבה הטבעית הרגילה אצל בני אדם היא שהגשמיות ☐ כמה כסף אני יעשה, ומה יהיה מצב הבריאות וכדומה ☐ תלויים בי, והרוחניות ☐ תלויה בהקב"ה. ביום כיפור מתברר שההפך הוא הנכון, אנו באים לבית הכנסת ואומרים להקב"ה בתפילה של "ונתנה תוקף" ☐ "מי יחיה ומי כו', מי יעשר ומי ירום", ולפיכך מבקשים ממנו שייתן לנו שנה טובה ומתוקה, וביחד עם זה אנו עושים 'הסכס' עם הקב"ה שהדברים שהם בשליטתנו ☐ אנו נעשה את המקסימום ונשתדל להחליט החלטות חכמות ולנצל את השליטה שלנו במצוות ולעשות כמה שיותר.